

Nyolc év a tv előtt

Társadalom és televíziós idő

Az emberi viszonyok történeti lényege a szükségszerűség. Viszonyait látvány-nyá változtatva, az ember a történelmi szükségszerűséget teszi szemlélődése tárgyává. A szemlélődés tárgyává változtatott szükségszerűség azonban még nem kor-
dában tartott szükségszerűség. A szemlélő nem uralja a szemlélt tárgyat, de azt külső hatalomból saját szubjektív alkotásává téve, ki tudja vonni magát az uralma alól. A látvány a ránk kényszerített szükségszerűséget magunk alkotta szükség-
szerűséggé változtatja. A látvánnyá kivetített szükségszerűség elveszti személytelen kényszerítő erejét, amit az ókoriak sorsnak neveztek. A katarzis éppen az a képes-
ségünk, hogy a szükségszerűséget mint lehetséges sorsunkat szemléljük, anélkül hogy e sors áldozatává válnánk. A szemlélt szükségszerűség kevésbé félelmetes,
de attól még nem lesz megértett szükségszerűség. A látvány mint elképzelt cse-
lekvés ösztönözheti, de nem helyettesítheti a valós cselekvést. A kényszerítő fel-
tételek látványos átszerkesztése még nem jelenti azt, hogy tényleges ellenőrzésünk
alá is vontuk ezeket a feltételeket. Ezzel még nem szüntettük meg kényszerítő jel-
legüket. Épp ezért a látvány egyaránt lehet a történeti haladás és stagnálás eszköze.
A szükségszerűség szemlélése azonban megértésének akadályja is lehet. A hiányzó
szabadság látványa szentesítheti e hiányt azzal, hogy újratermeli e negatív szabad-
ságnak történelmileg éppen adott formáját: a látvány meglepszik önmaga repro-
dukálásával.

A folytatásos sorozatok heti szertartásának ősfarmája — a rítus: ez az a keret,
amelyben a látvány önreprodukciója megvalósul. A társadalom és látványa ugyan-
abban a látszatfolyamatban tűnnek át egymásba: maga a folyamat ismétléssé
hígul. Ez a látszatmozgás már csak azért sem vihet közelebb a szükségszerűség
megértéséhez, mivel a megértés csak mint folyamat képzelhető el, azaz mint saját
előfeltevéseinek szüntelen meghaladása.

A televízió nagy előnye, hogy mindent, ami szeme elé kerül, látvánnyá alakítva
mindenki számára hozzáférhetővé teszi. A televízió nagy hátránya, hogy a látvány
tüneményes szertelenségébe beleveszve a szükségszerűség megértése helyett mind-
inkább annak szemlélésébe merül el, a valóságos cselekvést képzeletbeli cselek-
véssel helyettesíti.

A műsorfolyamatok különböző változatainak szentesítésével a televízió a lát-
vány szükséglet korlátlan kielégítésének eszközüvé válik. A látványban való tobzó-
dás az alábbi tényezőkre vezethető vissza:

1. bővül a látvány által megcélzott társadalmi idő; a televíziós műsorszórás
ideje sok országban meghaladja a napi 24 órát (nálunk napi 15 óra az átlag), ami
összehasonlíthatatlanul több bármely előző korszak látványkínálatánál;

2. bővül a tv-látvány nézésideje; sok országban máris meghaladja életünknek
munkával eltöltött hányadát (ez a fordulat maholnap nálunk is bekövetkezik); a
látvány túlhajtása éppen abból adódik, hogy felborul a cselekvés és szemlélődés idő-
egyensúlya, a szemlélődésre fordított idő kerül aránytalanul túlsúlyba;

3. bővül a látvány valóságterjedelme; a fiktív események szféráján túl most
már magában foglalja a valóságos események szféráját is; a televíziós képből
találkát egymásnak a tényleges és az elképzelt történelmi szükségszerűség; ily módon
kötetlenül szemléljük azt a valóságot, melynek kötöttségeiben mi is részesülünk, és
amelyet cselekvésünkkel ellenőriznünk kellene;

4. bővül a látvány tere: a nyilvános térről vagy területről kiterjeszti hatal-
mát a magánemberi lét teljes társadalmi terére — a teljes lakótérre (habitat); a
látvány e korlátlan mozgékonyaság következtében mindenütt ott lehet: a látvány-
kínálat egyszerre feltételez és agresszív jellegű;

5. bővül a kifejezés tere, mégpedig a látványosság irányában; a fikciós lát-
vány alapmodellje: a szükségszerűség természetes látványát kináló színház — a
televízió nem tesz mást, mint hogy ipari nagyságrendűvé alakítja ezt a természe-
tes látványt; ily módon még jobban eltávolodik tárgyától: a szükségszerűségtől; az
eltávolodással a tv-néző nemcsak a védettség illúzióját, hanem a kötetlenség való-
ságát is hangsúlyozottabban éli át; a kifejezés növekvő látványosságát révén a
világ látványából a világ látványosságának látványává lép elő.

Tisztább képet kapunk e sokdimenziós kiterjedésről, ha a színház klasszikus látványához mérjük a televíziós jelenséget. A különbségeket öt szintre bontva — az alábbi vázlatos sémában foglalhatjuk össze:

Szintek	Színház	TV
(Elő)adásidő (idő ¹)	Nem folytonos	Inkább folytonos
Nézésidő (idő ²)	Jelentéktelen	Mértéktelen
Tér	Korlátozott, nyilvános	Korlátlan, privát
Terjedelem	Fikció	Valóság és fikció
Kifejezés	Emberi viszonyok képe	Emberi viszonyok látványának képe

[...] A látvány e mértékvesztését előidéző jellemvonásokat nehéz rangsorolni (s talán fölösleges is). E dimenziók némelyike, melyek metszéspontjában maga a felpörgetett látvány jelenik meg, közvetlenül minőségi jellegű: a televízió látványossá teszi a valóságot. E gesztusával képes összemenni a képzeletbelit a valóságossal, az értékeknek az árutermelő társadalmakra jellemző zürzavarát „gyakorolván” ezzel. Az egyensúlyukat veszített dimenziók közül mégis az idődimenzió játssza a főszerepet. A nyilvános térből a privát térbe áttelepített televíziós látvány (ha a megszakítás nélkül közvetített tv-műsorból indulunk ki) az ünnepi események ismétlődő, visszatérő, megszakított idejét a mindennapi tevékenységek viszonylagos folyamatosságába teszi át. Ez az időbeli kiterjedés statistikailag mérhető, ami empirikusan is megalapozhatóvá teszi a mértékvesztés fogalmát.

Ahhoz, hogy fogalmunk lehessen a tv-látvány idődimenziójáról, nem árt, ha más idődimenziókkal vetjük össze: különösképpen az emberi élet idejével. Bár az emberi élet ideje önmagából adódóan relatív, tanulságos lehet egy gyors pillantást vetni a múltra, hogyan alakult az emberi élet időszerkezete a különböző történelmi korszakokban (években számolva).

	Primitív társadalom	Hűbéri társadalom	Ipari társadalom
Az ember átlagos életkora	18	35	70
Alvás	7,5	13	24
Táplálkozás	0,5	1	2,33
Szervezett tanulás	0	1	4,33
Munka	6	10	7,33
Szabad idő	3	8	27
Egyéb	1	2	5

(J. McHale: The Future of the Future. New York, 1971. 318.)

E becslések szerint az ipari társadalom embere négyszer annyi ideig él, mint a primitív társadalom embere, de alig dolgozik valamivel többet nála. A legfigyelemreméltóbb változás a szabad idő robbanásszerű megnövekedése: a két korszak között kilencszeres növekedést tapasztalhatunk.

E szabad időnek csak egy részét töltjük tv-nézéssel, kérdés, hogy mekkora részét. 1978 első félévéből származó adatok szerint a hazai tv-néző átlagosan heti 20 óra 5 percet ül a képernyő előtt, ami a 48 órás munkahétnek mintegy 40 százalékat teszi ki.

1978 első hat hónapjában átlagban ugyanakkora időt töltött a hazai tv-néző a készülék előtt, mint az 1977-es év egészének átlaga, mégis úgy tűnik, enyhe növekedési tendenciával számolhatunk. Ha közelebről is szemügyre vesszük, miből is tevődik össze ez az átlag, a következőket tapasztaljuk: a vasárnapi műsort átlagosan öt és fél órán át nézzük, a szombati műsor átlagban három és fél órát „rabol el” a szabad időnkéből. A hétvége tehát majdnem akkora súllyal vesz részt a heti „időelvonásban”, mint a hét összes többi napja együttvéve. A legkisebb értékkel (másfél órával) ebben az országos átlagban* a hétfői és a csütörtöki nap szerepel. A férfiak több időt töltenek a képernyő előtt, mint a nők; az aktív foglalkozásúak közül a munkások, technikusok és mesterek a legkitartóbb tv-nézők, a legfelületebben a mezőgazdasági dolgozók kötődnek a televízióhoz. Az összesített átlagra visszatérve, a legegyszerűbb számítás is azt mutatja, hogy az átlagos hazai tévéző évente 1040 órát tölt a készülék előtt, ami pontosan öt hónapi munkának felel meg, ha napi nyolcórás munkaidőt veszünk alapul (5 hónap × 26 nap × 8 óra = 1040 óra).

* Az országos átlag mutatója aligha lehet érzékeny a nemzeti műsorok sajátos nézettségi viszonyaira. (A szerk. megj.)

A munkával eltöltött idő csak életünk aktív szakaszában játszik meghatározó szerepet, a tv-nézés ezzel szemben életünk egész tartamára kiterjed. Ha a mai 70 éves átlagéletkort vesszük alapul, és a tv-nézés rögzített átlagával számolunk, arra a következtetésre jutunk, hogy a most születő gyermek a jövő század közepére átlagban: $70 \text{ év} \times 1040 \text{ óra} = 72\,000 \text{ órát}$ tölt majd tv-készülék előtt. Ha most egy naptári évre 8760 órát számolunk, a fenti számadat 8 évet és két hetet „vesz el” gyermekeink életéből. Ha egy pillantást vetünk McHale táblázatára, s feltételezzük, hogy a munkaidő abszolút értéke tovább csökken (a táblázatban 7 év és 4 hónappal szerepel), nyilvánvalóvá válik, hogy a tv-nézés életünk nagyobb hányadát veszi igénybe, mint a munka.

Több időt töltünk a világ passzív szemlélésével, mint aktív átalakításával. Ez tulajdonképpen a látvány elburjánzásának időbeli aspektusa. A tv-nézői státusban eltöltött élet, mely spontánul és egyelőre még formátlanul alakul, nagyságrendben aligha tekinthető azonosnak bizonyos specifikus szükségletek kielégítésére irányuló törekvéssel.

A munkára fordított 7 év és 4 hónap alatt az ember a világot alakítván, önmagát alakítja. De milyen súlya lehet a képernyő előtt „lehúzott” több mint 8 egész esztendőnek a világ és önmagunk átformálásában? Hogyan hat ki életünk e mennyiségi újraelosztása magára az élet minőségére? [..]

A társadalmilag szükséges munkaidő egy társadalmilag szükséges pihenési idő felé gravitál. Ha nem így lenne, a termelőnek az alkotó pihenés során naponta visszanyert szubjektivitása ugyancsak naponta szükségszerűen meg kellene hogy semmisüljön a munkafolyamatban. A pihenési időnek a tv-nézés ideje köré való spontán szerveződése arra utal, hogy a tv-nézés talán össze tudná hangolni a pihenési időt a szubjektum lényegét a megtermelt tárgyak értékében elidegenítő munkaidővel.

A televízióknak ez a feltételezhető képessége saját időbeliségében, a látvány mértékvesztésének időbeli aspektusában gyökerezik. A modern társadalom folyton versenyt fut az idővel: a gyorsolvasástól a félkész ételekig, a közlekedés sebességéről nem is beszélve. Az emberek ugyanazzal a dühödt szenvedéllyel „futnak az idejük után”, mint amelyen dühödten majd a tv-nézésre vesztegetik megtakarított idejüket. A televízió kizökkent bennünket az idővel való gyakorlati bánásmódunkból. Az általános viszonyainkat nyomorgató időhiány a tv-látvány vonzásában „idő-milliomossá” tesz bennünket. Az idő fogyasztásának társadalmi képe különleges súllyal emeli ki a képek fogyasztásának társadalmi idejét. Mint saját feltételeivel való békülékeny egyezkedés, a látvány nemcsak „a történelmi benuulás jelenhez igazodó társadalmi szervezete — írja Guy Debord —, hanem az idő hamis öntudata” is (Guy Debord: *La société du spectacle*. Paris, 1972. 131.).

A tautologikus tudat számára a látvány nem a lehetségesnek a valóságosban való felfedezése; a tautologikus tudat alkalmazkodik a reális adottság mozgíthatatlanságához. A valós idő egyfajta illuzórikus idővé válik, hogy saját végtelenségének illúzióját kelthesse. Az elvonatkoztatott munka termelő alanyának tudatában ez az idő nem telik. Ebben a kimerevített, megállított időben nem történik semmi történelemszerű, ez az idő üres, és üres is marad, ez az idő a termelők saját élethelyzetének ideje. (Vö. Louis Althusser: *Pour Marx*. Paris, 1965. 136.)

A tv-nézésre fordított idő műsortípusok közti megoszlása is ezt a látvány-szerű időjellegét hangsúlyozza. A tv-látványban a néző feltétlenül a látványosság látványát részesíti előnyben. A publicisztikai (tájékoztató-nevelő) műsorok adás-idejének minden egyes órájából átlagban 15 percet nézünk meg, ugyanakkor a látvány minden egyes órájából több mint 45 percet.

A látvány ideje különbözik a gazdaságosság idejétől. Akár mértékét veszette ez a látvány, akár nem, a benne való részvétel sajátos társadalmi tevékenység, és minden társadalmi tevékenység abban az időben mozog a legotthonosabban, amelyik a sajátja (Gurvitch).

A tv-nézés idejének valóságos tartalma azonban nem olyan gazdag, amilyennek tűnik. Ahhoz, hogy ezt a tartalmat a műsor ingadozásaitól függetlenül, vagyis a maga objektivitásában határozhatjuk meg, vizsgálatainkban kizárólag csak azokra a viszonystruktúrákra szorítkozhatunk, amelyek magából a műsorból adódnak. A továbbiakban ezeket a viszonystruktúrákat mint folyamatot azzal tehetnők érzékeltesse, hogy az üzenet befogadásának egy más típusú folyamatával: az olvasással vetjük össze.

A kétfajta — a maga dinamikájában, vagyis időbeliségében ábrázolt — befogadási folyamat összehasonlítási modelljében kétségkívül az üzenet mobilitása a döntő mozzanat. Ez a mobilitás nem azonosítható a tulajdonképpeni idővel, de meghatározásában a térrel együtt az idő is részt vesz. A televízió mobilitásfoka általános, a könyvé csak részleges. A könyv mobilitása esetleges, és elképzelhetetlen

valamilyen külső hordozó nélkül. A televízió mobilitását maga az üzenet testesíti meg, a mobilitás a tv belső tartozéka.

A modell második összetevője az előbbiből következik: az írott szöveg kristályos formában lecsapódó idő, s az információk tárolására szolgál. Az információk ilyen tára: a könyv, e tára tára pedig a könyvtár. A televíziós beszédmód (discours) ezzel szemben kontinuum: folytonossága megszakíthatatlan. Ebből az következik, hogy az írott üzenet létezési módja — a készlet; a televíziós üzenet — az áramlás. Ha el tudjuk fogadni a nyugalmi állapot és a mozgás közötti ellentmondást, miért ne tudnók elfogadni az üzenetkészlet és üzenetáramlás közötti ellentmondást. Ha pedig elfogadjuk, hogy a kétfajta üzenettípus időbeli természete homlokegyenest ellentmond egymásnak, lehetetlen el nem fogadnunk, hogy a befogadóhoz való viszonyuk is ellentétes.

Ezzel már az összehasonlítási modell harmadik eleme is körvonalazódott, melyben kapcsolatot létesítünk az üzenet struktúrája és az üzenet befogadásának struktúrája között. Az írott üzenet lehetséges „vevője” éppúgy ellenőrzése alatt tartja az üzenetet, mint bármely birtokában lévő tárgyat. A televíziós üzenet azonban, mivel csak fogyasztható, de birtokba nem vehető, teljes egészében kivonja magát egy ilyenfajta ellenőrzés alól. A televíziós üzenet a befogadástól függetlenül áramlik. Míg a könyv arra vár, hogy kézbe vegyék, a tv-adás állandó dilemma elé állítja lehetséges nézőjét, akinek folyton választania kell az elfogadás vagy elutasítás között. Ez a választás éppen kétértékűségénél fogva kergeti konfliktusba a nézőt. Itt teljességgel hiányoznak az olvasásban megszokott köztes alternatívák: az, hogy félretesszük a könyvet, elhalasztjuk vagy folytatjuk az olvasását.

A negyedik elem az üzenet időbeliségének egyirányú vagy többirányú jellege. A könyv ideje visszafordítható, a televízióé nem. A televízió ideje nemcsak folyamatosan áramlik, hanem ráadásul egyirányban is. A tv-üzenet ezzel az irreverzibilitással sajátítja el magát az időt. A tv-üzenetnek az időbeliség ily módon nem csupán az egyik koordinátája, hanem annak legbensőbb lényege. Az olvasás ideje a folyamatosságot és a megszakíthatóságot egységbe vonja. A nézésidő szembeállítja a kettőt: a tv-nézőt a megszakítás kizökkenti a televíziós időből. A folyamatosság a televíziós alternatíva nélküli előfeltétele, azaz imperatívusza.

Az ötödik elem az előzőnek a gyakorlatba való átültetése; az olvasó, valahányszor csak kedve tartja, újraolvashatja az egész üzenetet vagy annak egy bizonyos részét, a tv-néző nem rendelkezik ezzel a szabadsággal, szabadságát a televíziós technika tömegméretű elsajátítása korlátozza.

A hatodik elem: a kiválasztott könyvvel való találkozás pillanatát az olvasó maga dönti el (igaz, hogy ezt a belső döntést szabad idejének külső korlátai is befolyásolják). A kiválasztott műsorról való találkozás pillanata ezzel szemben egy külső döntéstől, a műsorgetvezők döntésétől függ, amelyhez a tv-néző legfeljebb csak alkalmazkodhat. A tervezéstől való függés kirívó példáját szolgáltatotta a labdarúgó világbajnokság tv-közvetítése: az éjjeli órákban közvetített 14 mérkőzést a lehetséges nézőközönségnek átlagban a fele (kb. ötmillió ember) nézte végig. Ezek a nézők tehát egy külső döntéshez alkalmazkodtak, még akkor is, ha ez a döntés többségük számára kényelmetlennek bizonyult.

A hetedik elem: ugyanez a mechanizmus határozza meg azokat az eltéréseket, amelyek a kétféle befogadás ritmusában jelentkeznek. Ezerből nem találunk két olvasót, aki ugyanannak a könyvnek egyforma idő alatt jutna a végére. A tárolt információ azonban valamennyiük rendelkezésére áll, ami lehetővé teszi, hogy éppen az olvasás differenciált ritmusa folytán az olvasók mint befogadók egyének nyilvánuljanak meg. Ezzel szemben az a hétmillió tv-néző, aki a *Gazdag ember*, *szegény ember* törzsközönségének számít, egyforma ritmusban televíziózik: ez a ritmus nem a saját ritmusa, hanem az adásé. A néző a televíziós üzenet eme egyenműsítő hatalma folytán csak mint a befogadók arctalan tömege nyilvánulhat meg. E külső feltételezettség az üzenet elsajátítása mértékében válik kényszerítő, tehát korlátozó tényezővé. Az üzenet azért van, mert van befogadó, aki elsajátítja. Az üzenetet csak egyénileg vehetjük birtokunkba. Az egységesített ritmus kizárja a befogadók sokféleségét, vagyis individualitását. Az elsajátítás ennek következtében antinomikus, tehát kedvezőtlen környezetben történik — vagy nem történik meg.

A nyolcadik elem: az időben való szóródás szempontjából ugyanazt a könyvet különböző olvasók nem egyidőben (aszinkrónban) olvassák; az olvasás időszelvénye ezért történeti dimenziót kap. Ugyanazt az adást valamennyi tv-néző csakis egyidőben (szinkrónban) nézheti. Ezért a tv-nézés időszelvénye, mely az adás időszegmentumával esik egybe, nem léphet ki a mulandóságból. Az olvasás egyénekre bontva szukcesszív jellegű, míg a tv-nézés szimultán tevékenységnek tekinthető. A befogadás időbelisége e vonatkozásban is: egyéni, ami az olvasást illeti, és egyéni-tlen a tv-nézés esetében.

A kétfajta befogadási folyamat határozottan elkülönül egymástól abban a tekintetben is, hogy miként szervezi meg az időt. Az írott üzenet az információk birtokba vehető készleteként jelenik meg, melynek befogadása reverzibilis folyamat. Ez a megfordíthatóság nagyfokú önállóságot biztosít az olvasónak, aki maga határozza meg azt a pillanatot, időtartamot, ritmust, az olvasás megszakításának, folytatásának és a visszalapozásnak azt a módját, amely a leginkább megfelel neki, s ebben a döntésében nincs kiszolgáltatva sem az üzenetnek magának, sem a többi olvasó döntéseinek.

A televíziós üzenet, melynek el nem nyomható sajátossága a mobilitás, a befogadásban olyan megfordíthatatlan áramlásként jelenik meg, melyet nem tudunk irányítani. Ez az üzenet maga diktálja a nézőnek, hogy mikor, meddig és milyen ritmusban „vegye“ az adást, a néző rákényszerül a folyamatos és megismételhetetlen befogadásra, az üzenethez és a többi tv-nézőhöz való igazodásra, akik mindannyian alárendelik egyéni vonzalmaikat és szükségleteiket ennek az általános „hatalomnak“.

A televíziós látványt a következő döntő sajátosságok különböztetik meg a látvány egyéb formáitól:

- a) mobilitása korlátlan, mindenhová el tud jutni;
- b) irreverzibilitása elvben abszolút, ismétléssel nem csökkenthető, nem semmisíthető meg (mint a színház vagy a film esetében).

A tv-látvány éppen ezért a látvány egyéb típusaival szembeállítva konfliktusokkal terhes és agresszív. A tv-nézés hangsúlyozottan kényszerítő jellegű, személytelen, mindig a néző egyoldalú igazodása az adás és befogadás senkihez nem igazodó feltételeihez. A televíziós magány az egyéniségétől megfosztott néző magánya. A tv-készülék előtt eltöltött mértéktelenül sok idő az önkéntes alárendelődés társadalmi méretű gyakorlása. A kényszerítő feltételekhez való alkalmazkodás úgy jelenik meg, mint saját, önként vállalt döntésünk, ami a termelőnek a munkaerőpiacon élvezett látszatszabadságához hasonlít.

A televíziózás időbeli megszervezésének külső, alkuhoz nem köthető feltételektől való függése a tv-nézést ténylegesen is az ipari munkához kapcsolja, melyet Marx szerint „idegen akarat“ és „idegen értelem igazgat“. Mindkettőben az a közös, hogy az egyén ahelyett, hogy saját idejének alanya lenne, egy elidegenedett idő tárgyává válik. Az elhatalmasodott látvány ily módon mennyiségi jellegét minőséggel egészíti ki: szabad időnkben olyan készségeket sajátítunk el, melyekre a munkaidőben lesz majd szükségünk, melyek a munkaerőnek a modern technológia követelményeire igazodó újratermelését teszik lehetővé.

Ilyen értelemben azt is mondhatjuk, hogy a televízió terjeszkedésével tulajdonképpen a gazdaságosság szempontja terjesztette ki hatalmát a munkaidőről a szabad időre. A televízió előidézte társadalmi egyneműsödés, mely az egyének közti viszonyok szintjén még látszatszerű, az időfelhasználásra kényszerített koherenciában válik valóságossá. Ennek következtében áll elő az a helyzet, hogy a tárgyak termelésére és önmagunk termelőként való újratermelésére fordított idő, ha nem is alkot egységes egészet, de legalább kiegészíti egymást (komplementaritás).

A társadalmi idő fogyasztásában felmutatott „erényei“ miatt a televíziózás bizonyos kockázatokkal jár. A tv-látványban a szemlélt szükségszerűség példátlan hatalomra tesz szert — mégpedig egy olyan korban, melyben a szükségszerűség megértéséhez a megértett szükségszerűség maga teremt mind hatékonyabb eszközöket. A szükségszerűség szemlélésében való elmerülés visszafoghatja a szükségszerűség megismerésének hatékony szocializációs folyamatát. A fejlődésnek ez az iránya csak tovább mélyítené a megismerés arisztokratái és a rituális szemlélődés tömegei közötti szakadékot. Egy ilyen fejlődési irány újraélesztése vagy kiküszöbölése számtalan — kulturális és társadalmi — tényezőtől függ. Egyik ilyen tényező a televízió társadalmi elsajátításának módja: felhasználásának társadalmi stratégiája. E stratégia nagymértékben időigényes. Az első lépés a nézésben (televíziózásban) való elmerülés enyhítésére az lenne, ha visszaállítanánk a néznivalók (a műsorok) egyensúlyát.

Keszthelyi András fordítása